

Beata Juchniewicz*

Korespondaż – pocztówki z Wrocławia. Czytanie miasta

Correspondage – postcards from Wrocław. Reading the city

Gdy się poruszam po ulicy – lub po życiu – i napotykam przedmioty, stosuję wobec nich wszystkich, z potrzeby, z której sobie nie zdaję sprawy, tę samą czynność, stanowiącą czynność pewnej lektury: Człowiek nowoczesny, człowiek z wielkich miast spędza swój czas na czytaniu.

R. Barthes [1, s. 15]

When I move down the street – or my life – and encounter objects, I apply to all of them, due to a need I don't realize, the same activity, which is an act of book-reading: Modern man, man from big cities spends his time reading.

R. Barthes [1, p. 15]

Wprowadzenie

Miasto-zdarzenie to bogata w wątki fabuła, opowieść o środowisku życia współczesnego człowieka. To skomplikowany świat, o którym można opowiadać i czytać go na wiele sposobów. Rodzaje i gatunki literackie to formy, z których korzystamy, gdy chcemy opowiadać słowami. Nie wdając się w szczegóły literackich definicji, należy podkreślić, że dramat, powieść, kryminał, bajka czy komedia różnicują charakter wizji, emocji i doznań. Budują odmienne nastroje, skupiając się na różnych aspektach relacji człowieka w świecie i ze światem. Tę różnorodność doświadczeń można wyrażać słowami, ale można też opowiadać o niej obrazami. Zwłaszcza w przypadku miasta i ze względu na dominację obrazów we współczesnej kulturze. Obrazy miast bywają pełne ekspresji, nostalgii, emocji, metafizyki czy ironii.

Architektura, fotografia i malarstwo to dopełniające się narracje. Obecnie często współlistnieją i współbrzmia, a to

Introduction

A city-event is a plot-rich story, a story about the living environment of modern man. It's a complicated world that you can talk about and read in many ways. Literary types and genres are forms we use when we want to narrate with words. Without going into the details of literary definitions, it should be emphasized that a drama, a novel, a detective story, a fairy tale or a comedy differentiate the character of visions, emotions and sensations. They build different moods focusing on various aspects of human relations in the world and with the world. This variety of experiences can be expressed in words, but it is also possible to talk about it by means of images. Particularly in the case of the city and due to the dominance of images in modern culture. Images of cities are often full of expression, nostalgia, emotions, metaphysics or irony.

Architecture, photography and painting are complementary narratives. At present, they often coexist and resonate, and this affects the fuzziness of their boundaries. This property is worth using when we want to talk about experiencing the city, about reflections on it and about our internal spaces. About landscapes that are created as

* ORCID: 0000-0002-4758-4635. Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej/Faculty of Architecture, Wrocław University of Science and Technology.

wpływa na nieostrość ich granic. Tę właściwość warto wykorzystać, gdy chcemy opowiedzieć o doświadczeniu miasta, o refleksjach na jego temat, o naszych wewnętrznych przestrzeniach. Pejzażach, które powstają w wyniku miejskiej egzystencji. To one składają się na mitologię nowoczesności, zbudowane na tle i w oparciu o kształt scenografii, jaką jest współczesna architektura.

Do poszukiwania obrazowych narracji, jakie tworzy współczesny Wrocław, zaproszeni zostali studenci. Poniżej opiszemy założenia metodologiczne badań, sposoby pracy z obrazami (od pocztówki do kolażu), inspiracje (dzieła J. Kolářa) oraz zestawimy wybrane prace, które opatrzymy krótkim komentarzem. W następnym kroku przyjrzymy się, czy powstałe kolaże mają cechy wspólne z wcześniejszymi mitami miast, istniejącymi w przestrzeni sztuki i literatury. Na koniec podejmiemy też próbę krótkiego odniesienia powstałych wizji do opisywanego przez badaczy kultury wizualnej fenomenu współczesnego obrazu miasta-świata.

Czytanie miasta

W filozofii ponowoczesnego miasta rozpatruje się je jako rodzaj czasoprzestrzennej dynamicznej struktury, którą nazwano miastem-zdarzeniem¹. Usytuowanie go w kategorii zdarzeń wizualnych uwzględnia dominującą cechą życia współczesnego społeczeństwa, jaką jest jego mobilność i egzystencja w przestrzeni zdominowanej przez obrazy.

Czytanie miasta może odbywać się na wiele sposobów. Jako fenomen społeczny, kulturowy czy polityczny przemawia ono wieloma językami. Zainteresowanie wizualną sferą miasta skłania do skupienia uwagi na jego cechach obrazowości, jako że jest ich bogatym źródłem. Obiekty architektury są ważnym elementem w środowisku urbanistycznym, dlatego możemy powiedzieć, że także architektura opowiada obrazami². Są one zmienne, a ich mobilność związana jest z procesem życia miasta. Narracja toczy się więc w czasie, w rytmie wyznaczanym przez funkcjonowanie miejskiego organizmu.

Jeśli chcemy się pochylić nad współczesnym wizerunkiem miasta, to musimy też wziąć pod uwagę szczególną cechą percepcji tej przestrzeni, która ma wpływ na sposób pozyskiwania obrazów. Henri Lefebvre, definiując praktykę poznawania miasta-świata, wskazuje, że nie ma możliwości „zajmowania postawy bezinteresownego obserwatora”, dlatego że [...] *początkiem percepcji nie są systemy myślenia, lecz ludzkie ciało, przede wszystkim współpraca wszystkich zmysłów*. Dochodzimy zatem do wniosku, że *Miasto, jego architektura i mieszkańcy nie są jedynie obiektami wizualnymi, lecz mogą być uchwycone równocześnie i somatycznie*. [...] *Znika bezinteresowny,*

a result of urban existence. It is them that make up the mythologies of modernity, which are built against the background and on the basis of the shape of the scenery, which is modern architecture.

In order to search for image narratives which are created by modern Wrocław a group of students was invited. Below we shall describe methodological assumptions of our research, ways of working with images (from postcard to collage), inspirations (works by J. Kolář) and we will compile selected works accompanied by a short commentary. In the next step, we will try to look at whether the collages created have any features in common with earlier city myths that existed in the space of art and literature. Finally, we will make an attempt at a brief reference of the visions created to the phenomenon of the modern image of the city-world which is described by visual culture researchers.

Reading the city

In the philosophy of the postmodern city, it is considered as a kind of space-time dynamic structure, which was called a city-event¹. Its location in the category of visual events takes into account a dominant feature of the modern society's life, which is its mobility and existence in a space dominated by images.

Reading the city can be done in many ways. As a social, cultural or political phenomenon it speaks many languages. Interest in the visual sphere of the city inclines to focus attention on its image features as it constitutes their rich source. Architectural objects are an important element in the urban environment, hence we can say that architecture also narrates by means of images². They are variable and their mobility is related to the city's life process. The narrative takes place at a given time, in a rhythm determined by the functioning of the urban organism.

If we want to lean over a modern image of the city, we must also take into account a particular feature of the perception of this space, which has an influence on the way images are obtained. Henri Lefebvre, defining the practice of exploring the city-world, indicates that it is impossible to “take the attitude of a disinterested observer” because [...] *the beginning of perception is not rooted in systems of thinking, but in a human body, first of all the cooperation of all senses*. Therefore, we come to the conclusion that *the City, its architecture and inhabitants are not only visual objects, but they can be captured simultaneously and somatically*. [...] *A disinterested, distant and contemplating viewer disappears. A person who cannot be separated from his environmental situation appears* [...] [2, pp. 67, 68].

A way of reading the city is influenced not only by somatics of an observer. Many individual characteristics of

¹ Pojęciu zdarzenia jako nowej formy dyskursu architektonicznego, definicji miasta-zdarzenia w filozofii ponowoczesnego miasta poświęcona została książka Ewy Rewers [2].

² O tym, jak nowoczesne miasto opowiada obrazami, wspomina John Berger: [...] *nowoczesne miasto to nie tylko miejsce, to również, [...] seria obrazów, cyrkulacja przekazów. Miasto uczy i warunkuje poprzez swój wygląd, fasady, układ* [3, s. 135].

¹ The book by Ewa Rewers is devoted to the notion of an event as a new form of architectural discourse, a definition of a city-event in the post-modern city philosophy [2].

² John Berger recalls how a modern city tells pictures: [...] *a modern city is not only a place, it is also a [...] series of images, the circulation of messages. The city teaches and conditions through its appearance, facades and layout* [3, p. 135].

zdystansowany kontemplujący widz. Pojawia się osoba, której nie można oddzielić od jej sytuacji środowiskowej [...] [2, s. 67, 68].

Na sposób odczytywania miasta wpływa nie tylko somatyka obserwatora. W procesie tym rolę odgrywa wiele indywidualnych cech odbiorcy. Jego wiedza praktyczna, narodowa, kulturalna i estetyczna, a także prywatna historia doświadczeń odpowiadają za kształt takiego jednostkowego inwentarza systemów konotacyjnych.

W ten sposób dochodzimy do wniosku, że do pozyskania obrazów do refleksji nad współczesnym miastem kluczowy jest fakt komunikacji między przestrzenią jego obrazów a indywidualnym odbiorcą. To on musi je jednostkowo „odebrać” i przekazać. To dzięki jego zanurzeniu w środowisku i jednostkowemu przeżyciu możemy otrzymać obraz, który ma szansę przemówić. Zebranie wielu doświadczeń różnych obserwatorów może złożyć się na zróżnicowaną i bogatszą w treści oraz odcienie narrację o mieście.

Najprostszą, a zarazem najpowszechniejszą metodą zapisu obrazów jest fotografia. Aparat fotograficzny jako rodzaj przedłużenia dla oka wydaje się najefektywniejszym narzędziem. Zwłaszcza że obecnie jest tak powszechny w użyciu. Fotografia może być punktem wyjścia do stworzenia wypowiedzi o mieście. Dalej opiszemy i uzasadnimy kolejne wytyczne do tworzenia obrazów. Będą to pojęcia pocztówki i kolażu.

Dialogi na obrazach – pocztówki z miasta

Pocztówka z miasta jest szczególnym rodzajem przekazu. W wypadku widokówki jej obraz tworzony jest niejako okiem turysty i dla turysty. To pewien wykreowany wizerunek miasta pozostający w związku ze współczesnym sposobem wizualnej konsumpcji przestrzeni miejskiej [4, s. 144]. Podlega on pewnym uproszczeniom, bo najczęściej zadaniem pocztówki jest za pomocą obrazu pokazać jakiś szczególny aspekt charakterystyczny dla danej przestrzeni w sposób zwięzły i czytelny. I ten walor komunikatywności przekazu formy widokówki będzie najważniejszy. Jednak to nie „zwykła” pocztówka z miasta będzie nas interesowała. To punkt wyjścia dalszej refleksji i konstruowania metody wypowiedzi na temat miasta.

Wizualna retoryka współczesnych miast-zdarzeń domaga się poszukiwania takich środków wypowiedzi plastycznej i form, by jak najlepiej przekazać tę symultaniczność zdarzeń, ich czasowo-przestrzenny charakter. Pamiętamy nowatorskie praktyki artystów awangardowej sztuki z przełomu XIX i XX w., która mierzyła się z burzliwymi przemianami tamtego okresu. Dokonania kubistów, futurystów czy dadaistów wciąż inspirują do przekraczania granic sztuk i łączenia różnych środków wypowiedzi. Jedną z metod działania plastycznego stał się wtedy kolaż. To technika, która zaciera granice między sztukami i kodami. I jako taka wydaje się szczególnie odpowiednia, by o miastach-zdarzeniach opowiadać. O tym *co* i *jak* się widzi. Jeśli zamknijemy kolaż w proporcjach pocztówki i umieścimy w kadrze miasto, otrzymamy wizualny komunikat o cechach ponowoczesnej przestrzeni miejskiej.

a recipient play their roles in this process. The recipient's practical, national, cultural and aesthetic knowledge as well as his private history of experiences are responsible for the shape of such a unitary inventory of connotation systems.

In this way, we come to the conclusion that in order to obtain images for reflection over a modern city the key fact is communication between the space of its images and an individual recipient. It is him who must individually “pick up” and forward it. It is thanks to his immersion in the environment and individual experience that we can get an image that has a chance to speak. Gathering many experiences of different observers can contribute to a diversified and richer in content and shades narrative about the city.

The simplest and most common method of recording images is photography. A camera as a kind of extension for the eye seems to be the most effective tool. Especially nowadays it is so commonly used. Photography can be a starting point for creating a statement about the city. We will further describe and justify other guidelines for creating images. They will be concepts of a postcard and a collage.

Dialogues in images – postcards from the city

A postcard from the city is a special kind of message. In the case of a postcard, its image is created as if by the eye of a tourist and for a tourist. It is a certain created image of the city related to the modern way of visual consumption of urban space [4, p. 144]. It is subject to certain simplifications because most often the task of a postcard is to use a picture to show a specific aspect characteristic of a given space in a concise and legible (understandable) way. And this value of the postcard form communicativeness will be the most important. However, it is not an “ordinary” postcard from the city that will interest us. This is a starting point for further reflection and construction of a method of making statements about the city.

The visual rhetoric of modern city-events calls for searching such means of artistic expression and forms to best convey this simultaneity of events as well as their time and space character. We remember innovative practices of avant-garde artists from the turn of the 20th century, which faced turbulent changes of that period. The achievements of cubists, futurists or Dadaists still inspire to cross the boundaries of arts and combine various means of expression. Collage then became one of the methods of artistic activity. It's a technique that blurs the boundaries between art and codes. And as such, it seems particularly appropriate to talk about city-events. About *what* and *how* to see. If we close the collage in the proportions of a postcard and put a city in the frame, we will get a visual message about the features of the post-modern urban space.

Inspirations – Jiří Kolář, correspondage

The works of Czech artist Jiří Kolář are extremely inspiring to create images which tell us about the urban space. Hanna Marciniaková called his work collage poetics

Inspiracje – Jiří Kolář, korespondaż

Niezwykle inspirujące do tworzenia obrazów opowiadających o przestrzeni miejskiej są dzieła czeskiego artysty Jiříego Kolářa. Hanna Marciniaková nazwała jego twórczość mianem poetyki kolażu i opisała cały zestaw prac; postsurrealistycznych eksperymentów wizualno-poetyckich [5]. Obrazy, którymi się zajęła, poddała krytyce plastyczno-literackiej, nazywając je poezją ewidentną. Dla naszych rozważań istotna jest przede wszystkim tematyka kolaży i metoda operowania obrazem. Rozwarstwienie obrazu-znaku na poziom zmysłowego *significant* (figuratywność) i pojęciowego *signifié* (dyskursywność) pozostawimy literaturoznawcom. Zwłaszcza że kolaże, które wspomniana autorka poddawała krytyce, zawierały elementy literowe i słowne. Dla nas najważniejszą są dzieła operujące obrazami architektury. Taki zestaw prac dominował na wystawie w Muzeum Architektury w 2013 r. Zapisem wydarzenia stał się katalog *Jiří Kolář & Béatrice Bizot – Korespondaż* [6].

Jiří Kolář stworzył wizualny dziennik w postaci pocztówek, będący narracją procesu porządkowania doświadczeń. Ta swoista gra obrazami jest zapisem pewnej intrygi czy fabuły na wzór dzieła literackiego. To opowieści powstałe w wyniku procesu zmysłowego doświadczenia – percepcji przestrzeni, a więc konfrontacji ze światem zewnętrznym. Kolaże są wypowiedzią o wyraźnej strukturze narracyjnej, wyraża ona nową metaforę zobaczonego i przeżytego. Architektura zostaje wpleciona w nieoczekiwane fabuły, przybiera maski, które paradoksalnie odkrywają jej niespodziewane znaczenia. Nieograniczone zasoby skojarzeń i odwołań oraz cytatów ze sztuki czynią z tych małych obrazków bogatą księgę do czytania miasta.

Manipulacja fragmentami rzeczywistości, specyficzny humor, nieoczekiwane zestawienia, które odkrywają nowe znaczenia, czy swobodne cytaty i konceptualne spojrzenie pokazują wyraźne wpływy dadaistów, ready-mades Marcela Duchampa, ale także poetów takich jak Charles Baudelaire, Stéphane Mallarmé i Guillaume Apollinaire [6, s. 38]. Czasem to co „szlachetne” i to co „pospolite” spotyka się w jednym kadrze, by jak w dziełach pop-artu opowiadać o przestrzeni społeczeństwa konsumpcyjnego.

Niczym nieskrępowane gesty cięcia, darcia, rolowania, zaginania, gięcia i inne pokazują, jak aktywnie patrzeć i twórczo opowiadać obrazami, poza konwencjami artystycznymi. Oglądając dzieła Kolářa dziś, w epoce bogatych możliwości technicznych oferowanych przez komputer, znajdujemy potwierdzenie tezy, że nieskrępowana wyobraźnia nieodmiennie wyprzedza technologie w tworzeniu sensów i znaczeń.

Pocztówki z Wrocławia

Czytanie miasta z kolaży Kolářa to interesująca i pouczająca przygoda zarówno dla wielbiciela sztuk plastycznych, jak i dla użytkowników i badaczy przestrzeni miejskiej. Dlatego też zostały one wykorzystane jako inspiracja do powstania pocztówek-kolaży opowiadających o Wrocławiu. Przyszli architekci zostali zaproszeni do

and described the whole set of works; post-surrealistic visual and poetic experiments [5]. The paintings she dealt with were criticized in terms of artistic and literary aspects and then called evident poetry. First of all, topics of the collage and a method of operating an image are most important for our considerations. The stratification of the image-sign into the level of sensual *significant* (figurativity) and conceptual *signifié* (discursiveness) will be left to literary scholars. Especially since the collages that the aforementioned author criticized contained both literal and verbal elements. For us, the most important are works that use architectural images. This set of works dominated the exhibition at the Museum of Architecture in 2013. The record of the event was the catalogue of *Jiří Kolář & Béatrice Bizot – Correspondance* [6].

Jiří Kolář created a visual diary in the form of postcards, which is a narrative of the process of ordering experiences. This peculiar game with images is a record of a certain intrigue or a plot similar to a literary work. These are stories created as a result of the process of sensual experience – the perception of space and thus confrontation with the outside world. Collages constitute a statement about a clear narrative structure, which expresses a new metaphor of that which is seen and experienced. Architecture is inwrought into unexpected plots, takes on masks which, paradoxically, reveal its unexpected meanings. Unlimited resources of associations and references as well as quotes from art make these small pictures a rich book for reading the city.

Manipulation of fragments of reality, a specific humour, unexpected combinations which discover new meanings or free quotations and conceptual insights show not only clear influences of Dadaists, Marcel Duchamp's ready-mades, but also of poets such as Charles Baudelaire, Stéphane Mallarmé and Guillaume Apollinaire [6, p. 38]. Sometimes the “noble” and the “common” meet in one frame to talk about the space of a consumer society as in pop-art works.

Unlimited gestures of cutting, tearing, rolling, folding, bending and other show how to actively look and creatively tell stories with images beyond artistic conventions. Watching Kolář's works today, in the era of rich technical possibilities offered by the computer, we find confirmation of the thesis that unrestrained imagination is always ahead of technology in creating senses and meanings.

Postcards from Wrocław

Reading the city from Kolář's collages is an interesting and informative adventure for both admirers of fine arts as well as for users and researchers of the urban space. Therefore, they were used as an inspiration to create postcards-collages about Wrocław. Future architects were invited to carry out works within the framework of the subject “photographic and architecture spaces”. Students are often artistically talented and at the same time sensitive to the surrounding space. Thanks to this, their works constitute a material which is an interesting subject to be analysed. It is also visually attractive because almost every work is an interesting artistic object.

wykonania prac w ramach przedmiotu „przestrzenie fotografii i architektury”. Studenci są często utalentowani i jednocześnie wrażliwi na otaczającą ich przestrzeń. Dzięki temu ich prace stanowią materiał, który jest interesującym przedmiotem do analizy. Jest on także atrakcyjny wizualnie, bo prawie każda wypowiedź jest ciekawym obiektem plastycznym.

Studenci stali się odbiorcami/uczestnikami przestrzeni Wrocławia i jednocześnie autorami obrazowych opowiadań o mieście. Miasto „mówi obrazami” – jego przestrzeń odbierana jest w oparciu o to, co widzimy. Obrazy te czytane są przez aktywny umysł, który łączy je z doświadczeniami przeżywanymi w chwili odbioru, ale także z tymi, które istnieją już w pamięci odbiorcy. W ten sposób proces postrzegania wypełnia je treścią i dopełnia nowymi znaczeniami. To dopełnianie, przez aktywny proces percepcji, może zmaterializować się w twórczej wypowiedzi obserwatora poprzez technikę kolażu. Tutaj został on stworzony w oparciu o programy komputerowe. Zdjęcia uzupełniono cytatami dzieł sztuki, różnymi graficznymi obiektami, tworząc nową jakość. Stały się one środkiem wyrażenia indywidualnego spojrzenia na miasto ze wszystkimi skojarzeniami, odczuciami i przemyśleniami na temat tego, *co i jak* autor zobaczył. Zgodnie ze stwierdzeniem, że twórcza wyobraźnia zakotwiczona jest w kulturze.

Wrocław – obrazy wielokrotnego zapisu

Miejska egzystencja dostarcza nam wielu obrazów, które twórcza wyobraźnia konfrontuje z tymi znanymi już wcześniej, a pochodzącymi z naszych osobistych doświadczeń oraz całego zbioru dzieł sztuki i szeroko pojętej kultury wizualnej. Naszą pamięć zapełniają obrazy, które zapamiętujemy przez kontakt z malarstwem, filmem, literaturą czy reklamą, prasą i wreszcie internetem. Studenci stworzyli swoje prace, czerpiąc z różnych źródeł. I tak, jak to dzieje się w wyobraźni, czasem poruszali się wśród tych obrazów po omacku, a czasami świadomie łączyli wątki, wydarzenia i autorów.

Poniżej krótkie opisy reprezentatywnych, wybranych prac studenckich.

Ilustracja 1:

1a. Ewa Tomczyk. *The Recipe Book* to obraz Newella Conversa Wyetha z 1930 r. Na pierwszym planie kobieta w kuchni przygotowuje ciasto. Autorka kolażu wstawiła w tle za oknem zamiast oryginalnego zimowego pejzażu fragment z architekturą Wrocławia. W ten sposób wyizolowała ciepłą, sielską scenę wnętrza, nadając jej charakter oderwany od realiów życia na zewnątrz. Powolne procedury przygotowania posiłków kojarzą się w mieście co najwyżej ze świątecznymi rytuałami. Na co dzień miejski człowiek korzysta raczej z półproduktów i oszczędza czas np. na surfowanie po Internecie...

1b. Jerzy Głuszak. Kolaż przedstawia nostalgiczny pejzaż z wielkim, magicznym kotem. Obiekt architektury jest dla niego zaledwie wygodnym siedziskiem, by przyciąć się w wieczornym pejzażu miejskim. W nocy zasypia miasto, jego mieszkańcy, tętniące arterie, technologia i maszyny, a budzi się wyobraźnia i magia.

Students became recipients/participants of Wrocław's space and at the same time the authors of pictorial stories about the city. The city "speaks with images" – its space is perceived on the basis of what we see. These images are read by an active mind which connects them with the feelings experienced at the time of reception, but also with those which already exist in the recipient's memory. In this way, the perception process fills them with content and supplements with new meanings. This complementation, through the active process of perception, can be materialized in the observer's creative expression through the collage technique. Here it was created on the basis of computer programs. Pictures were supplemented with quotations from works of art and various graphic objects creating a new quality. They became a means of expressing an individual view of the city with all associations, feelings and thoughts about *what* and *how* the author saw. According to the statement that creative imagination is anchored in culture.

Wrocław – rewritable images

The urban existence provides us with many images which creative imagination confronts with those previously known and derived from our personal experiences as well as the entire collection of works of art and broadly understood visual culture. Our memory is filled with images which we remember through contact with painting, film, literature or advertising, press and finally the Internet. Students created their works using different sources. And as it happens in the imagination, sometimes they moved blindly among these paintings and sometimes consciously combined plots, events and authors.

Below there are brief descriptions of selected and representative works by the students.

Figure 1:

1a. Ewa Tomczyk. *The Recipe Book* is a painting by Newell Convers Wyeth from 1930. In the foreground a woman is making dough in the kitchen. Instead of the original winter view, the author of the collage put a fragment of the architecture of Wrocław in the background outside the window. In this way, she isolated a warm idyllic interior scene giving it a character detached from the realities of life outside. Slow procedures of preparing meals are associated in the city with Christmas preparation rituals mostly. Every day, urban people tend to use semi-finished products and save time, e.g. to spend it on surfing the Internet...

1b. Jerzy Głuszak. The collage presents a nostalgic landscape with a big magical cat. The object of architecture is just a comfortable seat for the animal to lurk in the evening cityscape. At night the city falls asleep as well as its inhabitants, pulsating arteries, technology and machines, whereas imagination and magic awaken.

1c. Natalia Pośnik. Collage entitled *Le Petit Wrocław* is a reference to *The Little Prince*. The city is presented as a world-planet, a defined area of residence which has a specific character. All its attributes make it a small homeland. The question arises whether this image of the city, which spreads beyond its boundaries in the time of globalization and uniformity of patterns, is not just a fairy tale.

1c. Natalia Pośnik. Kolaż z podpisem *Le Petit Wrocław* to nawiązanie do *Małego księcia*. Miasto przedstawione jest jako świat-planeta, zdefiniowany obszar zamieszkiwania, który ma określony charakter. Wszystkie jego atrybuty czynią zeń małą ojczyznę. Powstaje pytanie, czy rozlewające się poza swoje granice miasto doby globalizacji i uniformizacji wzorców może taki wizerunek włożyć między bajki.

1d. Ewa Tomczyk. Zimowy pejzaż Pietera Bruegela ze znanymi obiektami wrocławskiej architektury przez zatawienie ich w krajobrazie naturalnym staje się pytaniem o relacje miasto–natura. Powstały niespodziewane konteksty i odniesienia. Pejzaż z kolażu przestał być miejski, ale też nie jest już sielski. A zima? Czy współcześnie zmiany aury i pór roku w mieście zauważamy po zamrażaniu

1d. Ewa Tomczyk. Pieter Bruegel's winter landscape with well-known objects of Wrocław architecture by immersing them in the natural landscape becomes a question about city–nature relations. Unexpected contexts and references were created. The collage landscape is no longer urban, but it is no longer idyllic either. And winter? Can we today see changes in the weather and seasons in the city due to frozen sidewalks, the presence of sandblasters or hot asphalt on the street? How do we measure time in covered shopping arcades lighted throughout the day? When we look at this collage, reflections and questions multiply themselves.

Figure 2:

2a. Oskar Będkowski. Wrocław as the Tower of Babel. The Tower of Babel myth returns in postmodernity as

Wrocław

Il. 1. Wrocław w kolażach autorstwa: a) Ewy Tomczyk, b) Jerzego Głuszaka, c) Natalii Pośnik, d) Ewy Tomczyk

Fig. 1. Wrocław in collages by: a) Ewa Tomczyk, b) Jerzy Głuszak, c) Natalia Pośnik, d) Ewa Tomczyk

chodników, obecności piaskarek bądź gorącym asfalcie na ulicy? Jak odmierzymy czas w oświetlonych przez cały dzień krytych pasażach handlowych? Gdy patrzymy na ten kolaż, refleksje i pytania mnożą się same.

Ilustracja 2:

2a. Oskar Będkowski. Wrocław jako Wieża Babel. Mit Wieży Babel powraca w ponowoczesności jako metafora postępu i różnorodności, ale i społecznej utopii. Tutaj odniesiono ją do struktury miasta, w której obiekty architektury charakterystyczne dla pejzażu Wrocławia zostają usytuowane w konstrukcji/antykonstrukcji wieży. Kolaż pobudza do refleksji nad aktualnością biblijnego mitu w stosunku do sposobu porządkowania przestrzeni miasta-świata.

2b. Natalia Śmiady. Zwielokrotnione wizerunki Sky Tower widziane z lotu ptaka stały się rodzajem wysokich kominów dominujących nad pejzażem. Wpisane w mroczny obraz Zdzisława Beksińskiego z 1975 r. dopełniły cechami miejskimi apokaliptyczny krajobraz pierwowzoru. Na każdym wierzchołku małe grupki postaci palą ogniska, co może sugerować rozpad systemów społecznych i więzi. Obiekt będący triumfem wiedzy i możliwości współczesnej architektury (oraz właściciela) przedstawiono tu ostatecznie jako element koszmaru, wizji rozpadu miasta.

2c. Krzysztof Gorczakowski. Na jednej z elewacji placu pojawia się zaczerpnięty z impresjonistycznego obrazu olbrzymi wizerunek pędzącej lokomotywy. Współcześnie jego obecność na fasadzie nie budzi popłochu wśród mieszkańców. Staje się jednym z wielu różnych wizerunków, jakie funkcjonują w przestrzeni miejskiej.

2d. Natalia Śmiady. Wrocławskie stare kamienice są tłem dla wielkiej głowy pożerającej tłumy małych, zdeformowanych postaci. Autorka wykorzystała jeden z mrocznych obrazów Beksińskiego. Taki krajobraz przedstawia aspekt miasta będącego zagrożeniem dla indywidualności. Staje się wizją zniewolenia i utraty tożsamości bezwolnych mieszkańców.

2e. Szejtkowska Margareta. Edward Hopper nie opowiada miejskich anegdot. Jego bohaterowie wydają się być przyłapani na życiu, w różnych jego momentach. *People in the sun* z 1960 r. to obraz, na którym zuniformizowane postaci przedstawione są w sytuacji turystycznego wypoczynku, bardziej z obowiązku niż z przyjemności. W oryginale siedzą przed monotonnym krajobrazem, a w kolażu rzecz dzieje się na wrocławskim rynku. Takie zestawienie budzi refleksje nad rodzajami doświadczenia miasta. Perspektywa turysty, mieszkańca, przechodnia czy uważnego obserwatora to zupełnie inne spojrzenie i bodźce płynące z otoczenia.

2f. Paweł Floryn. Jedno z wrocławskich przejść podziemnych, które jak wiele innych takich miejsc służy wyłącznie do przemieszczania się i mijania innych. Z wklejonymi postaciami z metafizycznych obrazów Chirico intensyfikuje się jego bezosobowy charakter i podkreśla odczucia użytkowników takich nie-miejsc.

Ilustracja 3:

3a. Zuzanna Czech. Wrocław jako Manhattan z filmu *Manhattan. Miłość w Nowym Jorku*. Nawiązanie do filmu Woody'ego Allena z 1975 r. Sentymentalna i ironiczna

a metaphor for progress and diversity, but also for social utopia. Here it was referred to the structure of the city, in which architectural objects characteristic of the Wrocław landscape are situated in the structure/anti-structure of the tower. The collage stimulates reflection on the relevance of the biblical myth in relation to the way of organizing the city-world space.

2b. Natalia Śmiady. Multiplied images of Sky Tower seen from a bird's eye view have become a kind of high chimneys dominating over the cityscape. These images, which were incorporated into a gloomy painting by Zdzisław Beksiński from 1975, complemented the apocalyptic cityscape of the original with urban features. At each peak, small groups of figures are making bonfires, which may suggest a breakdown of social systems and bonds. The object being a triumph of knowledge and possibilities of contemporary architecture (and of the owner) was finally presented here as an element of nightmare and a vision of the city's decline.

2c. Krzysztof Gorczakowski. On one of the square façades there appears a huge image of a speeding locomotive taken from an impressionist painting. Today, its presence on the facade does not cause panic among the residents. It becomes one of many different images which function in the urban area.

2d. Natalia Śmiady. In Wrocław old tenement houses form the background for a big head devouring crowds of small deformed figures. The author used one of the gloomy paintings by Beksiński. This view presents an aspect of the city that is a threat to individuality. It becomes a vision of enslavement and a loss of identity of passive residents.

2e. Szejtkowska Margareta. Edward Hopper does not tell urban anecdotes. His heroes seem to be caught off guard living at various moments. *People in the sun* from 1960 is a painting in which the unified characters are depicted in a tourist leisure situation, more out of duty than for pleasure. In the original they are sitting in front of the monotonous landscape, whereas in the collage things are happening on the Wrocław market square. This combination raises reflections on the types of experiencing the city. The perspective of a tourist, an inhabitant, a pedestrian or an attentive observer is a completely different view and stimuli coming from the environment.

2f. Paweł Floryn. One of the Wrocław underground passages, which, like many other places of this type, is only used for movement and passing others. With pasted characters from metaphysical paintings by Chirico, its impersonal character intensifies and emphasizes the feelings of users of such non-places.

Figure 3:

3a. Zuzanna Czech. Wrocław as Manhattan from *Manhattan. Love in New York* movie. A reference to the film by Woody Allen from 1975. A sentimental and ironic scene in which a multiplied image of popular skyscrapers becomes the image of the title district of New York. An area which, although it can overwhelm with the scale of architecture, still has the status of a place for the hero of the film.

3b. Damian Wachoński. A well-known slogan "Wrocław – meeting place" (or the city of meetings) received a playful narrative in another collage. The figure of King

scena, w której multiplikowany wizerunek popularnych wieżowców staje się obrazem tytułowej dzielnicy Nowego Jorku. Obszar, który choć może przytłaczać skalą architektury, dla bohatera filmu ma nadal status miejsca.

3b. Damian Wachoński. Znanе hasło „Wrocław – miasto spotkań” otrzymało w kolażu żartobliwą narrację. Postać King Konga – ogromnego goryla zakochanego w aktorce, z filmu z 1933 r. – przedstawiona jest wśród wrocławskich wieżowców. Olbrzym próbuje osiągnąć obiekt swoich westchnień. Hasło *spotkanie* w takiej przestrzeni zaczyna wieloznaczyć.

3c. Mikołaj Kublin. Na reklamie Lego w rękach dzieci zamiast klocków znajdują się rozpoznawalne obiekty

Kong, a huge gorilla which is in love with an actress, from the 1933 film is presented among Wrocław skyscrapers. The giant tries to reach the object of his sighs. The slogan *meeting* in such a space starts to acquire new meanings – a sort of *a wild card*.

3c. Mikołaj Kublin. In the Lego advertisement, instead of toy blocks, recognizable objects of Wrocław architecture are in the hands of children. The author seems to reflect on the status of contemporary culture and architecture, a set of patterns and ideas which guide the authors in shaping the urban environment.

3d. Karolina Witek. A visual similarity of the deck-access high rise buildings (in Powstańców Śląskich Street)

II. 2. Wrocław w kolażach autorstwa:

a) Oskara Będkowskiego, b) Natalii Śmiady, c) Krzysztofa Gorczakowskiego, d) Natalii Śmiady, e) Margarety Szejtkowskiej, f) Pawła Floryna

Fig. 2. Wrocław in collages by:

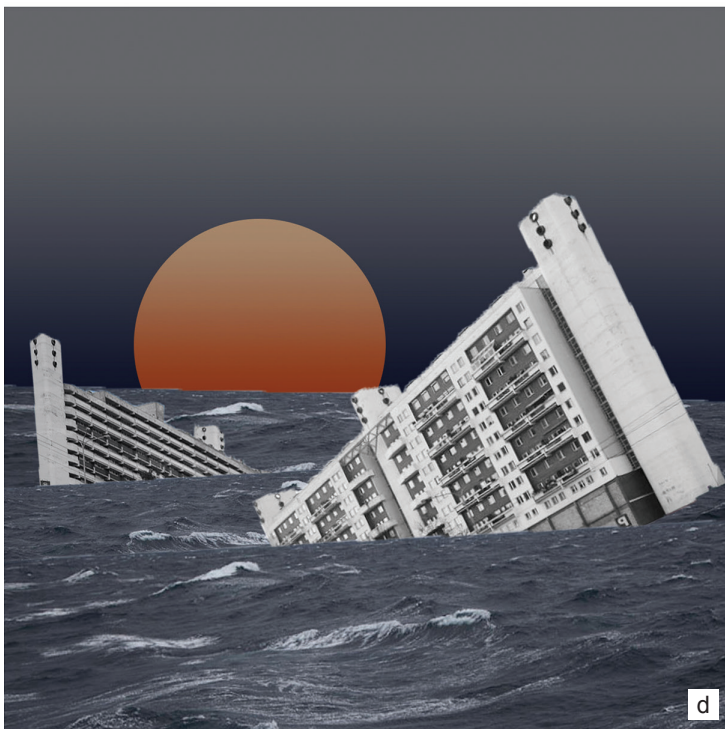
a) Oskar Będkowski, b) Natalia Śmiady, c) Krzysztof Gorczakowski, d) Natalia Śmiady, e) Margareta Szejtkowska, f) Paweł Floryn

architektury Wrocławia. Autor zdaje się podejmować refleksję nad statusem współczesnej kultury i architektury, zbiorem wzorców i idei, jakie przyświecają autorom w kształtowaniu środowiska miejskiego.

3d. Karolina Witek. Wizualne podobieństwo galeriowców (z ul. Powstańców Śląskich) do statków spowodowało, że popularne jest określanie ich mianem Titanica. To skojarzenie zaowocowało kolażem, na którym widać je chwilę przed zatonięciem. W ten sposób autorka pokazuje, jak nieoczekiwane skojarzenia i konteksty mogą wprowadzać do pejzażu miejskiego formy współczesnej architektury.

to ships resulted in the fact that it became popular to refer to them as Titanic. This association lead to a collage which shows them just before sinking. In this way, the author shows how unexpected associations and contexts can be introduced into the urban landscape by forms of contemporary architecture.

3e. Maciej Marszał. Sky Tower is an object which raises a lot of controversy. In particular, due to its height and absolute domination in the Wrocław landscape. The ironic inscription “I am Batman” together with the figure of the film hero on top of the building is an artistic commentary by the author of the collage on this issue.

II. 3. Wrocław w kolażach autorstwa:

a) Zuzanny Czech, b) Damiana Wachońskiego, c) Mikołaja Kublina, d) Karoliny Witek, e) Wojciecha Marszała

Fig. 3. Wrocław in collages by:

a) Zuzanna Czech, b) Damian Wachoński, c) Mikołaj Kublin, d) Karolina Witek, e) Wojciech Marszał

3e. Maciej Marszał. Sky Tower jest obiektem, który budzi dużo kontrowersji. Szczególnie w związku ze swoją wysokością i absolutną dominacją w pejzażu Wrocławia. Ironiczny podpis „I am Batman” wraz z sylwetką bohatera filmowego na wierzchołku budynku jest plastycznym komentarzem autora kolażu w tej kwestii.

Narracje współczesnego Wrocławia

Kolaże-widokówki stały się nie tylko ciekawym dialogiem z pocztówkowym sposobem portretowania miasta. Zastosowana technika – z pogranicza sztuk – pokazała wiele odcieni emocjonalnego istnienia jego obrazu. Połączyła obraz rzeczywisty i mentalny/wyimaginowany, który istnieje i przejawia się także poprzez dzieła sztuki.

Często obiekty będące wizytówkami architektury Wrocławia ukazywano w krzywym zwierciadle, z nutą ironii i przymrużeniem oka. Studenci odkrywali różnorodność znaczeń, jakimi wypełnione są formy. Znaczeń, które przynosi architektura, kultura oraz wyobrażenia użytkowników przestrzeni.

Na powstałych w trakcie zajęć pocztówkach jest kilka obiektów współczesnej architektury, które przywoływane są najczęściej. Można zatem sądzić, że stały się mocnymi punktami organizującymi przestrzeń miasta, w znaczeniu definiowanym przez Kevina Lyncha czy Kazimierza Wejcherta. Jednocześnie wydaje się też, że to ważne obiekty dla kształtu przestrzeni mentalnej Wrocławia. Budynek Sky Tower, wieżowce mieszkalno-usługowe, tzw. sedesowce, na pl. Grunwaldzkim to najczęstsze odwołania. Zaraz potem pojawiają się budynki Ołówek i Kredka oraz tzw. serowiec, budynek Politechniki Wrocławskiej na Wybrzeżu Wyspiańskiego. Wszystkie łączy wyrazista forma, wyróżniająca je na tle miasta. W przypadku Sky Tower elementem decydującym o jego znaczeniu jest na pewno znaczna wysokość, która przyczyniła się do absolutnego zdominowania pejzażu miasta. Życie Wrocławia toczy się w cieniu Sky Tower, na północ, południe, wschód lub zachód od niego. „Jego wysokość” podporządkował sobie przestrzeń ze wszystkimi jej atrybutami. Wszystkie wymienione obiekty stały się bohaterami różnych narracji o mieście, o niektórych w dalszej części artykułu.

Ważnym aspektem współczesnej architektury jest pozbawienie obiektów czytelnej skali oraz proporcji względem człowieka. Przyczynia się do tego brak historycznie utrwalonych podziałów – porządków. Sytuacja taka sprawia, że budynki łatwiej wykorzystać jako metaforę czy substytut czegoś innego. Budynek może być górą, statkiem czy... kawałkiem żółtego sera. W ten sposób też architektura łatwo może stać się scenografią dla filmowych bohaterów. Tak powstał fragment imperium Batmana czy scena spotkania z King Kongiem w architektonicznej scenografii. Także galeriowce tonące jak legendarny Titanic to sceny niczym ze współczesnych filmów grozy. Wyobrażenia uruchomiona przez formy architektury sama prowokuje do takich poszukiwań. Okazuje się, że architektura i przestrzeń miejska zyskują w ten sposób zupełnie nowe wymiary i znaczenia, które sytuują miasto szerzej, także poza historią miejsca. Pejzaż miejski staje się pejzażem znanym z ekranu kina czy z literatury. Toczy

Narratives of contemporary Wrocław

Postcard-collages have become not only an interesting dialogue with a postcard way of portraying the city. The technique applied – on the borderline of arts – showed many shades of the emotional existence of its image. It combined a real and mental/imaginary image which exists and is also manifested through works of art.

Frequently, objects which are symbols of Wrocław's architecture were shown in a false mirror with a hint of irony and a pinch of salt. Students showed a variety of meanings with which forms are filled. The meanings which are brought by architecture, culture and the imagination of space users.

There are several objects of contemporary architecture on postcards created during the classes, which are most often mentioned. Therefore, it can be assumed that they became strong points which organized the city area in the sense defined by Kevin Lynch or Kazimierz Wejchert. At the same time, it also seems that these are significant objects for the shape of Wrocław's mental space. The building of Sky Tower, residential and service skyscrapers, the so-called *toilet seat buildings* at Grunwaldzki Square constitute the most common references. Immediately afterwards, the buildings called Pencil and Crayon as well as the so-called *cheesecake*, i.e. the building of the Wrocław University of Science and Technology in Wybrzeże Wyspiańskiego Street. They are all connected by a distinct form which makes them stand out against the background of the city. In the case of Sky Tower, an element determining its significance is definitely the considerable height which contributed to the absolute domination of the cityscape. Wrocław's life goes on in the shadow of Sky Tower, to the north, south, east or west of it. "His Majesty" subordinated the space with all its attributes. All of the above-mentioned objects became the heroes of various narratives about the city, some of which will appear later in the article.

An important aspect of modern architecture is depriving objects of the legible scale and proportion to man. The lack of historically established divisions – orders contributes to this. This situation makes buildings easier to be used as a metaphor or a substitute for something else. The building can be a mountain, a ship or... a piece of cheese. In this way, architecture can easily become a scenery for film heroes. This is how a fragment of Batman's empire or the scene of meeting King Kong in architectural scenery was created. Also, deck-access high rise buildings sinking like legendary Titanic are scenes like from modern horror movies. Imagination triggered by forms of architecture provokes such searches. It turns out that architecture and the urban space gain in this way completely new dimensions and take on new meanings which place the city more widely, also outside the history of the place. The cityscape becomes the one which is known from the cinema screen or from literature. Life goes on there far from conventions set by the concept of the urban space. A resident can become a participant in the plot, an extra in a movie or in someone else's dream.

The space of Wrocław's architecture, which is inspirational for imagination, on many postcards turns out to continue, develop or engage in a dialogue with the exist-

się tam życie dalekie od konwencji wyznaczonych przez pojęcie przestrzeni miejskiej. Mieszkaniec może stać się uczestnikiem fabuły, statystą w filmie lub cudzym śnie.

Inspirująca dla wyobraźni przestrzeń architektury Wrocławia na wielu pocztówkach okazuje się kontynuować, rozwijać bądź prowadzić dialog z istniejącymi w przestrzeni sztuki mitami nowoczesnego miasta powstałymi na przełomie XIX i XX w. To właśnie wtedy kształtowało się bowiem jego nowe oblicze. W dziełach sztuki malarzkiej ujawniło się wiele aspektów nowoczesnego urbanizmu. Opowiadały o nich na przykład świetliste miasta impresjonistyczne, ale też ekspresjonistyczne lub metafizyczne, malowane przez artystów zafascynowanych przemianami, jakie zachodziły na ich oczach.

Miasto impresjonistyczne, jakie pojawiło się na płótnach malarzy pod koniec XIX w., było efektem fascynacji nowoczesnym, szybkim, miejskim życiem, które toczyło się w świetle odkrytej niedawno elektryczności. Świetlnobarwne zjawiska rozbudowujących się, tętniących życiem miast pobudzały wyobraźnię i stawały się pretekstem do malarzskich eksperymentów. Symboliczna lokomotywa z impresjonistycznego obrazu, która została wklejona na płaszczyznę ściany jednego z budynków na kolażu, nie ma już takiej siły rażenia, wywoływania paniki jak na historycznym pokazie filmu z wjazdem pociągu na stację. I to nie tylko dlatego, że jest statycznym obrazem. Na pewno jej wizerunek dynamizuje przestrzeń placu, jednak przez ponad wiek wiele się zmieniło w sferze wizualnej przestrzeni miejskiej, której uczestnikami jesteśmy na co dzień. Świat zdominowały obrazy, które zaanektowały wszystkie możliwe przestrzenie. A szczególnie przestrzeń publiczną, przestrzeń i powierzchnie architektury, która dawniej była „czysta” od takich tatuży. Status światła, jego wpływ na wizerunek współczesnej przestrzeni miejskiej Wrocławia stał się odrębnym tematem zajęć, a efekty zostały opisane w artykule *Miastoobraz. Mobilny wizerunek Wrocławia* [7].

Innym aspektem czytania przestrzeni miasta jest dostrzeganie jego mrocznej strony. Wielu studentów sięgało do malarzskiej twórczości Beksińskiego. Autorzy przywoływali jego obrazy zarówno do dialogu z wizerunkami historycznych kamienic, jak i współczesną architekturą Sky Tower. Specyficzny nastrój grozy i rozpadu przywodzą na myśl skojarzenia z mitem miasta ekspresjonistycznego. Miasto, które pojawiło się wcześniej na płótnach malarzy z początku XX w., którzy eksplorowali np. emocjonalną przestrzeń Berlina, pozostaje wizerunkiem aktualnym współcześnie. Wizerunkiem, którym rządzą emocje. Zawiłe, budzące lęk przestrzenie pełne kontrastów światła to wciąż jedno z obliczy życia miejskiego. Obrazy Beksińskiego wprowadzają tu też wątki surrealistyczne, budując nastrój z pogranicza snu i jawy.

Milczące, nieruchome i zagadkowe oblicze miasta wyłoniło się z kolaży, do których użyto dzieł Hoppera i Chirico. To wątki zbieżne do narracji miejskich z obrazów miasta metafizycznego. Za nastrojem zadumy i spokoju kryje się niepokój i zagadka. Uczucie alienacji i braku energii. Architektura na tych obrazach staje się pustą formą. Postacie-manekiny z obrazów Chirico autorowi kolażu ze zdjęciem przejścia podziemnego wydały się pasować do tej scenarii.

ing in the space of art myths of the modern city that were created at the turn of the 20th century. It was then when its new face was being shaped. Many aspects of modern urbanism were revealed in works of painting art. For example, luminous impressionist or expressionist or metaphysical cities painted by artists fascinated by changes which took place at that time told their stories.

The impressionist city which appeared on the canvas of painters at the end of the 19th century was the result of the fascination with modern, fast, urban life that took place in the light of recently discovered electricity. Luminous and colourful phenomena of expanding and vibrant cities stimulated the imagination and became a pretext for painting experiments. The symbolic locomotive from the impressionist painting, which was pasted onto the wall of one of the buildings on the collage, no longer has such a firepower or cause panic as in the historical film show with the train entering the station. And not only just because it is a static image. Certainly, its image dynamizes the space of the square, however, over the past century a lot has changed in the visual sphere of the urban space in which we participate every day. The world was dominated by images which annexed all possible spaces. And in particular, the public space, space and surfaces of architecture that used to be “clean” from such tattoos. The status of light, its influence on the image of the contemporary urban space of Wrocław has become a separate topic of the course, and the effects are described in *The city-picture. The mobile image of Wrocław*. [7].

Another aspect of reading the city’s space is noticing its gloomy side. Many students turned to Beksiński’s painting creative activity. Authors referred to his paintings both for dialogue with images of historic tenement houses and contemporary architecture of Sky Tower. A specific mood of horror and degradation bring to mind associations with the expressionist city myth. The city, which appeared earlier on the canvases of painters from the beginning of the 20th century, who explored for example the emotional space of Berlin, remains a current image today. An image which is governed by emotions. Intricate and fearful spaces full of contrasts of light are still one of the faces of urban life. Beksiński’s paintings also introduce surreal themes here, building an atmosphere on the border between dream and reality.

A silent, motionless and enigmatic face of the city emerged from the collages for which the works by Hopper and Chirico were used. These plots coincide with urban narratives from images of the metaphysical city. Behind the atmosphere of reflection and calmness, anxiety and mystery are hidden. A feeling of alienation and lack of energy. In these paintings architecture becomes an empty form. For the author of the collage with the photo of the underpass, figures-mannequins from Chirico’s paintings seemed to match this scenery. There are many such non-places in the city. We get used to traversing space which does not mean or “does not look”. It is a fragment, a connector, just like a section of installation in a complicated city network. In the collage with a fragment of Wyeth’s painting, contemporary Wrocław skyscrapers were put together and a woman in the foreground is preparing a laborious meal.

Takich nie-miejsz jest w mieście wiele. Przyzwyczajamy się do przemierzania przestrzeni, która nie znaczy i „nie wygląda”. Jest fragmentem, łącznikiem, tak jak odcinek instalacji w skomplikowanej sieci miasta. Na kolażu z fragmentem obrazu Wyetha zestawiono współczesne wrocławskie wieżowce i na pierwszym planie kobietę, która przygotowuje pracochłonny posiłek. Zestawienie to budzi refleksje i wywołuje nostalgię za powolnym i spokojnym życiem, którego architektura za oknem przecież nie symbolizuje.

Na takich nostalgicznych pocztówkach Wrocławia często pojawia się pusta i pozbawiona znaczeń przestrzeń i czas – bezosobowa ahistoryczność. Powstają nieoczekiwane narracje związane ze skojarzeniami dotyczącymi form obiektów architektury.

Podobny w wyrazie jest też kolaż nawiązujący do znanej powiastki filozoficznej *Mały Książę*. To nostalgia za zdefiniowaną przestrzenią mającą status miejsca. A może też obraz pewnej wyrazistej, mentalnej struktury, jaka ukształtowała się w emocjach mieszkańca? *Le Petit Wrocław* to miasto/świat/planeta. Zawiera wszystko, ma charakter dzięki rozpoznawalnym obiektom. To metafora miasta wewnętrznego, które pozwala się określić i tworzy tożsamość swoich mieszkańców. Jednak przywołanie dzieła Antoine’a de Saint-Exupéry’ego każe zapytać, czy taka planeta w ogóle istnieje.

Podobnie osobliwą planetą staje się zimowy pejzaż Bruegla, w który wstawiono znane wrocławskie obiekty architektury. Senne, codzienne życie na obrazie toczy się bez zainteresowania i zdziwienia nad tymi nowymi atrybutami przestrzeni. Trochę tak, jak nikogo nie dziwi i nie zajmuje upadek Ikara na całkiem innym obrazie Bruegla... Świat natury pozostaje nieczuły, ale i niezmienny w swoich mechanizmach w związku z tym, co przynosi kultura. Przez chwilę dzięki autorowi kolażu jesteśmy w mieście, które szczególnie w zimowej aurze ma nieco nostalgiczny wymiar. I choć trochę niespójnie, to jednak wyraźnie współistnieje w nim natura i kultura. A to jest odwieczny temat rozważań nie tylko filozofów.

Na innym kolażu Batman bierze w posiadanie Sky Tower, a dzięki mocy jego gestów powstają też ostateczne kształty nowych obiektów. Wszak ich forma często wydaje się związana przede wszystkim z pewnymi globalnymi trendami i modami, a mniej z historią i uwarunkowaniami miejsca. Do tego aspektu nawiązuje też zestaw kolaży, na których dzieci bawią się różnymi obiektami architektury rozpoznawalnymi pod postacią klocków Lego. To wizja architekta, który tworzy radośnie i beztrudnie jak dziecko. Ale może też nieświadomie i nieodpowiedzialnie czasem? A może to też okazja do postawienia pytania, w jakim stopniu współczesna architektura Wrocławia jest zabawą z formami? Takimi, które należą przede wszystkim do asortymentu powielanych formuł estetycznych.

Bogactwo treści, jakie ukazały kolaże, potwierdza zasadność takich działań plastycznych i ich badania. Poza tym należy wspomnieć o walorze dydaktycznym samego procesu pracy. W olbrzymiej większości studenci z zapałem wykonywali swoje kolaże, a cenna refleksja często przychodziła niejako bez wysiłku i stawała się zaskakującym finałem dzieła. Pracy, która opowiadała o tym, jak widzimy i doświadczamy przestrzeń miasta. Zamiast

This combination raises reflection and evokes nostalgia for a slow and peaceful life, which is not symbolised by the architecture outside the window.

On such nostalgic postcards of Wrocław, there is often an empty and meaningless space as well as time – impersonal a-historicity. Unexpected narratives which are connected with associations regarding forms of architectural objects are created.

A similar in meaning is also a collage referring to the well-known philosophical tale *The Little Prince*. This is nostalgia for a defined space having the status of a place. Or maybe also an image of a certain expressive mental structure that was shaped in the emotions of the inhabitant? *Le Petit Wrocław* is a city/world/planet. It contains everything and has a character thanks to recognizable objects. It is a metaphor for an inner city which allows itself to be identified and creates the identity of its inhabitants. However, a reference to Antoine de Saint-Exupéry’s work prompts us to ask a question whether such a planet exists at all.

A similarly peculiar planet is the winter landscape of Bruegel, in which well-known Wrocław architectural objects are inserted. A sleepy, everyday life in the picture goes on without any interest or surprise at these new attributes of space. It is like no one is surprised or concerned by the fall of Icarus in a completely different painting by Bruegel... The world of nature remains insensitive, but also unchanging in its mechanisms in relation to what culture brings. For a moment, thanks to the author of the collage, we are in a city which has a somewhat nostalgic dimension, especially in winter weather. And though a bit inconsistently, nature and culture clearly coexist in it. And this is an eternal topic of considerations not only of philosophers.

In another collage, Batman takes possession of Sky Tower and thanks to the power of his gestures, the final shapes of new objects are also created. After all, their form often seems to be primarily connected with certain global trends and fashions, and less with the history and conditions of the place. A set of collages, where children play with various architectural objects recognizable in the form of Lego toy blocks, also refers to this aspect. It is a vision of the architect who creates cheerfully and carefree like a child. But maybe also unconsciously and irresponsibly sometimes? Or perhaps it is also an opportunity to ask the question to what extent contemporary architecture of Wrocław is playing with forms? The ones that primarily belong to the assortment of duplicated aesthetic formulas.

The richness of contents shown by the collages confirms the legitimacy of such artistic activities and carrying out research on them. Moreover, a didactic value of the work process itself should be mentioned. The vast majority of students eagerly performed their collages and a valuable reflection often came without effort and became a surprising finale of the work. Images, which contained narrations in their compact form – extensive plots and rich in contents, appeared instead of words.

Urban mythologies. City-world

A reflection on the space of Wrocław also led to many general conclusions about forms of contemporary archi-

słów pojawiły się obrazy, które zawarły w swojej zwartej formie narrację – obszerne w wątki i bogate w treści.

Miejskie mitologie. Miasto-świat

Refleksja nad przestrzenią Wrocławia doprowadziła także do wielu ogólnych wniosków na temat form współczesnej architektury i ich możliwych interpretacji. Na pocztówkach-kolażach pojawiło się miasto złożone z wielu warstw znaczeniowych. Pisała je zarówno historia architektury i sztuki, jak i historia społeczna, polityczna i technologiczna. Współczesny człowiek żyjący w przestrzeni kultury to człowiek miejski. I w tym sensie miasto to jego świat, a świat to jego miasto. Według Nicholas Mirzoeffa od 1990 r., od upadku muru berlińskiego skończyła się era „miast podziałów”, a rozpoczął okres „miast globalnych” [8, s. 182]. Miast widzenia powszechnego, w których trudno odróżnić rzeczywiste od nierzeczywistego. Płynność informacji i obrazów upowszechnia je w sposób nieograniczony dla każdego odbiorcy. Architektura, stając się zdarzeniem, łączy w sobie różne konteksty kulturowe, zmienia kostiumy i miesza narracje. Hasło „Wrocław miasto spotkań” nabiera tu nowych odcieni. Metafora miasta otwartego i przyjaznego poszerza i rozwija aspekt wolnej przestrzeni sprzyjającej spotkaniu z kulturą, z innymi ludźmi, ale i spotkaniu ze sobą samym.

Choć, jak pisze Roberto Salvadori, *Wrocław jest przede wszystkim gotycki, neoklasycystyczny i ekspresjonistyczny* [9, s. 64], to na pocztówkach studenci pokazali, jak najnowsza architektura i jej wizualne konteksty budują nieograniczony w wątki obszar odniesień. Obszar zakotwiczony we współczesnej kulturze wizualnej, w dużej mierze właśnie przez jej szeroką dostępność. Co ciekawe, historycznie utrwalone mitologie nowoczesnego miasta nie były przedmiotem wcześniejszego wykładu. Studenci spontanicznie sięgali do różnych przykładów z malarstwa, kierując się własnymi emocjami i skojarzeniami. Tworzyli nowe fabuły albo wplatali je w istniejące wcześniej malarskie koncepcje. Ta nieograniczona eksploracja istniejących wątków pozwoliła im zaistnieć w nowych, odświeżonych wizerunkach. Miasto ukazane jako zdarzenie, miejsce, przestrzeń zamieszkiwana, palimpsest – odkrywa się jako wielowarstwowa struktura. Semantyczne zaęszczenia poszerzają jego ikonosferę, w której tworzone są nowe zestawienia, w oparciu o nowe formy i nowych bohaterów, ale i odniesienia do przeszłości. Budowanie przestrzeni odbywa się wciąż w oparciu o kulturowe dziedzictwo, a nowe znaczenia i definicje miasta rozszerzają się bogatsze o przestrzeń współczesnego świata kultury. Mitologie miejskie pomnażają, zwielokrotniają obrazy, w których przeglądamy się wciąż na nowo³. Obrazy te domagają się wciąż nowych badań, w aktualnym wymiarze kultury i ułożenia ich w fabularny porządek współczesnej opowieści o mieście. Prezentowane kolaże i zbiór refleksji stanowią fragment szkicu do takiego scenariusza.

ture and their possible interpretations. A city composed of many layers of meaning appeared in the collage postcards. They were written by the history of architecture and art as well as social, political and technological history. A contemporary man living in the cultural space is an urban man. And in this sense the city is his world and the world is his city. According to Nicholas Mirzoeff, since 1990, after the fall of the Berlin Wall, the era of “Cities of Division” ended and a period of “Global Cities” began [8, p. 182]. Instead of a universal view, in which it is difficult to distinguish real from unreal. The fluidity of information and images disseminates them unlimitedly to each recipient. Architecture, becoming an event, combines various cultural contexts, changes costumes and mixes narratives. The slogan “Wrocław meeting place” takes on new shades here. The metaphor of the open and friendly city expands and develops the aspect of free space which is conducive to meeting with culture and other people, but also meeting with oneself.

Although, as Roberto Salvadori writes, *Wrocław is primarily gothic, neoclassical and expressionist* [9, p. 64], in postcards the students showed how the latest architecture and its visual contexts build an area of references full of unlimited plots. The area is anchored in contemporary visual culture largely due to its wide availability. Interestingly, the historically established mythologies of the modern city were not the subject of the previous lecture. The students spontaneously reached for various examples from the art of painting guided by their own emotions and associations. They created new plots or inserted them into the pre-existing painting concepts. This unlimited exploration of existing plots allowed them to appear in new refreshed images. The city, which is shown as an event, a place, an inhabited space, a palimpsest, reveals itself as a multilayered structure. Semantic compaction extends its icon-sphere in which new combinations are created on the basis of new forms and new heroes, but also on references to the past. Building the space is still based on cultural heritage and new meanings and definitions of the city are expanding with space richer in the modern world of culture. Urban mythologies multiply images in which we look at ourselves anew³. These images call for more research, in the current dimension of culture and arranging it in the narrative order of the contemporary tale of the city. The presented collages and reflections constitute part of the sketch for such a scenario.

*Translated by
Bogusław Setkiewicz*

³ Patricia Leavy wskazuje na interesujące właściwości badania sztuk wizualnych wynikające z materii obrazów. Opisuje możliwości interpretacyjne i wspomina o odkrywaniu treści, które w formie słownej mogłyby zostać niewyrażone [10, s. 272].

³ Patricia Leavy points out the interesting properties of visual arts research resulting from the matter of images. He describes the possibilities of interpretation and mentions the discovery of content that could be left unexpressed in words [10, p. 272].

Bibliografia/References

- [1] Barthes R., *Mitologie*, Aletheia, Warszawa 2008.
- [2] Rewers E., *POST-POLIS. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Universitas, Kraków 2005.
- [3] Berger J., *O patrzaniu*, Fundacja Aletheia, Warszawa 1999.
- [4] Kowalewski M., *Jakie miasto widać na widokówce?*, [w:] M. Krajewski (red.), *Wizualność miasta. Wytwarzanie miejskiej ikonosfery*, Wydawnictwo UAM, Poznań 2007, 137–145.
- [5] Marciniaková H., *Poetyka miasta – poetyka wizualna – poetyka kolażu, Poetyki kolażu w czeskim surrealizmie*, „Artium Quaestiones” 2011, Instytut Historii Sztuki UAM, Poznań 2011, 22, 193–237.
- [6] Jiří Kolář & Béatrice Bizot – *Korespondaż*, A. Pravdova, P. Přibil (red.), Galeria Miejska we Wrocławiu, Wrocław 2013.
- [7] Juchniewicz B., *Miastoobraz. Mobilny wizerunek Wrocławia*, „Architectus” 2017, Nr 2(50), 63–73.
- [8] Mirzoeff N., *Jak zobaczyć świat*, Karakter, Kraków–Warszawa 2016.
- [9] Salvadori R., *Pejzaże miasta*, Zeszyty Literackie, Warszawa 2006.
- [10] Leavy P., *Method Meets Art*, Taylor & Francis, New York 2015.

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest wizerunkowi Wrocławia na kolażach zdjęć i dzieł sztuki malarskiej. Punktem wyjścia rozważań jest twórczość czeskiego twórcy J. Kolářa, a szczególnie ta część dzieł, która dotyczy architektury Paryża. Artysta stworzył bogaty zbiór działań kompozycyjnych, różnych sposobów podziału i potem zestawiania obrazów. Taki kolaż stanowi ciekawą jakość plastyczną i wnosi nowe treści w opowiadanie o obrazie architektury miasta. Podobny cel został postawiony przed studentami Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej na zajęciach: przestrzenie fotografii i architektury. Studenci wykorzystywali w kolażach zdjęcia Wrocławia oraz reprodukcje dzieł sztuki malarskiej. Powstało wiele interesujących prac, które ułożyły się w narrację o Wrocławiu, jego charakterystycznych obiektach i ich znaczeniu we współczesnym obrazie miasta.

Zastosowana technika – z pogranicza malarstwa i fotografii – ujawniła wiele odcieni i sposobu istnienia obrazu w przestrzeni miasta. Połączyła obraz rzeczywisty i mentalny, wymagowany, który wnoszą dzieła sztuki. Pokazała też, jak przekraczanie granic sztuk otwiera nowe przestrzenie dla znaczeń.

Słowa kluczowe: kolaż, sztuka, fotografia, architektura, miasto-zdarzenie, Wrocław

Abstract

The article covers the image of Wrocław in collages of photos and painterly artworks. The starting point of the considerations is the work of a Czech creator, J. Kolář, and most notably those creations that cover the architecture of Paris. The artist has created a rich collection of compositional activities, different ways of splitting and then collating paintings. Such collage is then an interesting quality of visual arts and brings in new content to the narration of the image of the architecture of the city. A similar target was given to the students of the Faculty of Architecture of the Wrocław University of Science and Technology who attend the “spaces of photography and architecture” subject. In their collages the students used photos of Wrocław and reproductions of painterly artworks. Many interesting works were made, that fitted the narration of Wrocław, its distinctive buildings and their importance in the modern image of the city.

The used technique – on the borderline between painting and photography – revealed many shades and ways of the existence of the picture in the space of the city. It connected, the real, mental, and imaginary one contributed by the artworks. It also presented how crossing the borders of arts opens new room for meaning.

Key words: collage, art, photography, architecture, city-event, Wrocław